

כשרות החלב בשנת השמיטה

אנו מביאים בזה מכתב שנכתב בשנת השמיטה שעברה באייר תשס"ח ע"י הרב יוסף יקותיאל אפרתי שליט"א בנושא כשרות החלב מפרות שאוכלות ספיחי שביעית. במכתב זה כותב הרב אפרתי "הנני שב על מה ששמעתי מרבנו שליט"א (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) כי כל עוד שאין זו בהמה שנתפטמה כל ימיה באיסור (אפילו לגבי התקופה של יצירת החלב) הרי אין איסור מדינא של שתית החלב. עד כאן מה ששמעתי. ומכיוון שחלק גדול מהדברים הנאכלים ע"י הבהמה הינם גרעינים וכוספא מחו"ל הרי מדינא אין איסור בשתית החלב"

ממכתב זה עולה שכאשר יש מציאות של זה וזה גורם, כלומר, שהמזון המסייע ליצירת החלב מורכב הן ממזון אסור והן ממזון מותר – אין איסור על החלב דהוי זה וזה גורם שמותר. וראה במאמרו של הגרי"מ גרוס שליט"א בחוברת זו שמוכיח שיש ראשונים הסבורים שגם במקרה שכל המזון הינו איסור הנאה עדיין הדבר נחשב לזה וזה גורם מכיוון שבכל מקרה ביצירת החלב יש שותפות של שני גורמים – האחד מזון הפרה והשני גוף הפרה עצמה ולכן גם אם כל המזון הינו מאיסור הנאה עדיין ייחשב לזה וזה גורם שמותר בגלל התרומה מותרת של גוף הפרה ליצירת החלב. וראה שם שהגרי"מ גרוס מוכיח שכך פוסקים להלכה אלא שלגבי חמץ בפסח יש להחמיר מכיוון שבחמץ בפסח שאוסר במשהו לא אמרינן זה וזה גורם, אך לגבי איסורי הנאה אחרים ייחשב לזה וזה גורם גם אם כל מאכל הבהמה הינו אסור באיסור ספיחין.

מכל מקום יש שהבינו ממכתב זה שדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הייתה שכדי להתיר את החלב יש להקפיד על כך שרוב אכילת הבהמה יהיה מהיתר. דבר זה לא כתוב במכתב וגם לא מצינו בדין זה וזה גורם שבעיני רוב מההיתר אלא רק את התנאי שמדובר בשני גורמים שאחד מהם לא מספיק כשלעצמו.

ובכל אופן, בבדיקה שעשינו מתברר שרוב מאכל החולבות הינו מיבוא ולא מגידולים מקומיים ואם אנו לוקחים בחשבון גם את המים שהבהמה שותה שיש להם משמעות רבה ביותר ביצירת החלב הרי פשיטא שמדובר ברוב מוחלט של היתר גם אם כל המזון היה מגידולים מקומיים וק"ו שרובו מגיע מיבוא.

ויש להוסיף שגם לגבי הגידולים המקומיים לא ברור שכולם אסורים באיסור ספיחין הן משום שהנקצר למאכל בהמה לפני הבאת שליש (וכפי שקורה בחלק גדול מקציר שחת דגן וקציר לתחמיץ) לא נאסר באיסור ספיחין, והן משום שיש שזורעים לפני שנת השמיטה ובאופן שלא נאסר באיסור ספיחין, והן משום שיש המגדלים את גידוליהם על שטחים שלא שייכים ליהודים שגם בהם אין איסור ספיחין.

ועוד יש להוסיף את הסבורים שאיסור ספיחין איננו בכלל איסורי הנאה אלא הווי איסורי אכילה בלבד ולדעתם אין איסור להאכיל בהמה באיסור ספיחין.

ואמנם יש כאלו שדרשו להחמיר בעניין מחמת חשש מסייע ולפני עיוור, שהרי אם הם יצרכו חלב כזה הם מסייעים ומעודדים בעקיפין לזרוע בשביעית לצורך מאכל הבהמות. ולעניין זה יש להזכיר את דברי הגרש"ז אועירבך במנחת שלמה, שגם מי שלא סומך על מכירת הקרקעות ולדעתו המכירה כלל לא חלה אינו עובר משום לפני עיוור ומסייע כאשר המגדל סומך על היתר זה, שהותר לו ע"י הפוסקים עמם נתייעץ.

במכתב בנושא זה שנכתב ע"י הרב מרדכי עמנואל שליט"א מגדולי המומחים בהלכות המצוות התלויות בארץ בכלל ובהלכות שמיטה בפרט לרב שחשש לנושא כשרות החלב בשנת שמיטה הוא כותב שבספר בית אב להגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א מסופר שבשמיטת תשי"ב יצא האדמו"ר ר' יואל מסטמיר זי"ע להחמיר בזה בירושלים, אמנם הגרי"ז הלוי אב"ד דבריסק חתר למצוא היתר בזה משום זה וזה גורם, שהרי חלק ממאכל הבהמות הוא ללא חשש שביעית, ואפילו אם כל האוכל שניתן לה הוא ספיחין הרי הבהמה חייבת לשתות מים, ואם כן זה [ספיחין] וזה [המים] גורם לתנובת החלב ומותר. ושב הגאב"ד מסטמיר והודה לפסק הגרי"ז הלוי.

ועוד מוסיף הרב מרדכי עמנואל שליט"א במכתבו לצרף את העובדה שאם הקציר לשחת היה לפני הבאת שליש, הרי דעת הר"ש סיריליו והחזון איש שדין השחת כתבן וקש שלא גזרו עליו איסור ספיחין. והוא דן גם במקרה והקציר היה מאוחר יותר ולאחר הבאת שליש, שהגרעינים אסורים משום ספיחין ואילו התבן והקש מותרים. לדעתו במקרה זה מכיון שהקש מותר הרי מותר ליתן את השיבולים לבהמתו, אף שיש בקש גם גרעינים, הרי האדם מאכיל את הבהמה בקש. והוא מוסיף ששאלה כזו התעוררה במושב יסודות, והורה החזו"א שמותר לקצור את התבואה לאחר הבאת שליש והבהמה באה ואוכלת, ולא חשש שהבהמה אוכלת ספיחין. אמנם יש לחלק בין מצב שהתבואה זרוקה בשדה לבין מצב שמאכיל את הבהמה בידיים בספיחים וצ"ע.

וגם לגבי גרעיני החיטה עצמם שהולכים למאכל בהמה, שבזה לדעת החזון אי"ש ודאי שאין כל היתר להאביס את הבהמות? הוא מביא את דעת שער המלך שאין איסור ספיחין בכלל איסור הנאה ולפי זה מצד איסור ספיחין מותר להאכיל בהמה בספיחי שביעית, והוא מוסיף שעמדה זו מקבלת משנה תוקף אם מדובר באיסור דרבנן.

עוד מוסיף הרב עמנואל שלדעת החוששין לכשרות החלב יוצא, שאין נפקא מינא אם האכילו בהיתר את הבהמה בספיחין לבין מקרה שהבהמה הלכה מאליה ואכלה ספיחי שביעית שזה מותר, שהרי בהמה רועה כדרכה בשביעית. והוא הדין אם גוי האכיל בהמתו בספיחי שביעית.

העולה מהדברים שאין כל חשש לגבי כשרות החלב בשנת השמיטה, אלא שבודאי עלינו להתאמץ בכל כוחנו לסובב את הדברים שתהיה שבת הארץ הולכת ונקבעת במלוא קדושתה בארץ הקודש, ושרבים ככל שניתן יימנעו מזריעה אסורה בשביעית. ואמנם יש כמה וכמה גיבורי כח עושי דברו שראויים למלוא ההערכה שנכונים לקחת על עצמם סיכון לא קטן וזורעים שטחים עצומים לפני שנת השמיטה לצורך מאכל בהמה על מנת להימנע מאיסורי השביעית ולקיים את מצוות השמיטה כמאמרה.